

*Др Ана Човић, виши научни сарадник
Института за упоредно право у Београду
Др Оливер Николић, научни сарадник
Института за упоредно право у Београду
Андријана Човић Илић, докторанд
Универзитета Метрополитан у Београду*

УДК: 347.77/.78

ЗАШТИТА ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ КАО ПРЕДУСЛОВ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА УСЛУГА НА ТРЖИШТУ

Резиме

Потпуна и квалитетна заштита интелектуалне својине представља битан предуслов унапређења квалитета услуга на тржишту, чиме се обезбеђује правна сигурност за све учеснике на њему. Кроз праведну и слободну размену интелектуалним капиталом и правима интелектуалне својине, подстичу се научна открића и иновативност, који утичу на конкурентност субјеката на тржишту и повећање профита и продуктивности, уз истовремено смањење трошкова. Такође, крајњи корисници производа и услуга стичу могућност да уживају у унапређеном квалитету истих. У области заштите интелектуалне својине усвојен је значајан број конвенција и међународних споразума, као и закона на националном нивоу, што указује на значај правног нормирања ове области и ширење свести о позитивним ефектима заштите, као и штети која настаје услед одсуства одговарајуће регулативе и њене примене у пракси. Квалитетно национално законодавство утиче на бржи промет ових права, пренос технологије и економски раст, чиме производи и услуге постају конкурентнији на домаћем и међународном тржишту. Данас можемо уочити стварање финансијског капитала на бази капитал знања и ширег интелектуалног капитала, чиме се интелектуални капитал појављује као доминантан у односу на финансијски. Уколико организација своју стратегију заснива на интелектуалном капиталу, постаје предодређена за континуирано учење које прате константне иновације, брига о купцима и усавршавање запослених. На дужи рок, све ово су неопходне претпоставке за њено будуће усавршавање.

Кључне речи: *интелектуална својина, интелектуални капитал, права интелектуалне својине, квалитет услуга, право и услуге.*

1. Увод

Развој информационих технологија и нових производа високе технологије у условима глобализације, доводе до раста нових научних и технолошких сазнања. Развијене земље поклањају велику пажњу улагањима у интелектуалну својину и у заштиту интелектуалних права. Нове технологије, технолошки развој и иновативност постају императив модерног доба, а поседовање савремене технологије и знања обезбеђује конкурентски положај на међународном тржишту. Развијене земље улажу значајна средства у технолошки и иновативни развој и постају највећи продавци нових технологија и индустријског знања и умећа, јер мање развијене земље не могу саме да развију нове технологије, због чега се на међународном тржишту појављују као купци индустријских иновација. Међународни трансфер технологије и знања, подразумева одређену и неодређену технологију - савремену опрему и патенте, *know-how*, лиценце и пословно-техничку сарадњу. Допринос правне заштите интелектуалне својине развоју друштва је велики, јер онемогућује злоупотребу интелектуалног стваралаштва и подстиче производњу, унапређење квалитета производа и услуга, као и лојалну конкуренцију и утакмицу на тржишту. С тим су у тесној вези и технолошки и културни напредак једног друштва. Међународни стандарди правне заштите су од изузетног значаја, што је резултирало доношењем великог броја међународних споразума и конвенција у области дефинисања правног положаја и заштите интелектуалне својине. Посебно је значајан ТРИПС споразум који представља уговор из области интелектуалне својине, којим је обезбеђен ефикасан систем заштите права интелектуалне својине, увођењем казних одредаба и укидањем одређених царинских повластица за повреду тих права.¹ Земља која има развијено национално право у области заштите интелектуалне својине, може да убрза промет тих права и трансфер технологије, чиме ствара могућност да оствари предност у одрживости

---

¹ Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине усвојен је на тзв. Уругвајској рунди преговора у оквиру GATT (прерастао у Светску трговинску организацију), која је отпочела 1986. године, а окончана 1993. године. Уругвајском рундом преговора по први пут су обухваћене, и на мултилатералној основи разматране, мере заштите права по основу трговине интелектуалном својином. Овај споразум је најобухватнији мултилатерални споразум о интелектуалној својини. Споразум покрива следеће области интелектуалне својине: ауторска и сродна права, жигове, географске ознаке, индустријски дизајн, патенте, шеме (топографије) интегрисаних кола, заштиту неоткривених информација и контролу праксе ограничавања конкуренције у уговорима о лиценци. Основни концепт и његова сврха је смањење поремећаја и сметњи у међународној трговини и регулисање адекватне заштите интелектуалне својине на међународном плану, али тако да она не постане баријера слободној трговини, већ да буде њен подстицај. Доступно на http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf/trips.pdf

привредног развоја и присутности на међународном тржишту. Такође, уколико постоји пиратерија на одређеном тржишту, могу се смањити токови извоза патентних производа, што утиче на билатерални режим трговинске размене земаља различитог нивоа заштите патентних права. Виши ниво права интелектуалне својине подстиче иновације и утиче на будуће трговинске токове.

Промоција политичке стабилности, економског раста и правне заштите од посебног су значаја за сваку земљу која привлачи стране директне инвестиције и знање.² Улагање у интелектуалну својину је важан фактор привредног развоја и раста бруто националног дохотка. Трансфер и трговина знањем и технологијама обавља се на више различитих начина - купопродајом опреме или вредних компоненти које се уграђују у постојећу опрему и купопродајом „знати-како“, преко страних директних инвестиција и преко виших облика размене и сарадње домаћих и страних предузећа.

2. Интелектуална својина као предмет заштите интелектуалних права

Интелектуална права обухватају ауторска права и права сродна ауторском праву, као и право индустријске својине.

Ауторским правом се уређују права аутора књижевних, научних и уметничких дела, док се правима сродним ауторском праву уређују права интерпретатора, произвођача фонограма, видеограма, емисија и база података. Овим правима се регулише начин остваривања тих права и начин њихове заштите. Ауторско дело је оригинална духовна творевина аутора, изражена у одређеној форми, без обзира на његову уметничку, научну или другу вредност, његову намену, величину, садржину и начин испољавања. Опште идеје, начела, принципи и упутства који су садржани у ауторском делу, нису обухваћени овом правном заштитом.³ Ауторско дело је објављено кад је на било који начин и било где у свету први пут саопштено јавности од

---

² На основу Закона о уређењу судова и Закона о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаца, одређено је да надлежност у првом степену у парницама због повреде права интелектуалне својине имају виши судови, односно привредни судови ако су парничне стране привредни субјекти, што укупно чини 26 виших и 16 привредних судова. У другом степену су надлежни Апелациони судови и Привредни апелациони суд. Материју права интелектуалне својине чини мање од 5% судских предмета у земљи. Надлежност за кривичноправну заштиту је подељена између основних и виших судова, а аналогно томе је расподељена и надлежност јавних тужилаштава. Иако је кривичноправна заштита у другом плану у односу на грађанскоправну заштиту, она има несумњив значај у ситуацијама када пиратство и кривотворење имају елементе организованог криминала.

³ Чл. 6 Закона о ауторским и сродним правима, („Сл. гласник РС” 104/2009, 99/2011, 119/2012).

стране аутора, односно лица које је он овластио.⁴ Аутор ужива морална и имовинска права у погледу свог ауторског дела од тренутка његовог настанка.⁵ Он има искључиво право да му се призна ауторство на његовом делу, да објави своје дело и да штити његов интегритет, као и право да га економски искоришћава. Аутор има и право да другоме забрани или дозволи стављање у промет примерке свог дела или да их да у закуп или да дозволи извођење, представљање и емитовање свог дела.⁶ Лице које је на законит начин прибавило рачунарски програм као ауторско дело, ради уобичајеног наменског коришћења програма, може без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде да уобичајено користи програм, с тим што не сме вршити пласман програма којим би се повредило ауторско право.⁷ Аутор, односно његов правни следбеник може уступити поједина или сва имовинска права на своме делу другом лицу. Ауторским уговором се имовинска ауторска права уступају или у целини преносе.⁸ Ако је аутор створио дело током трајања радног односа, извршавајући своје радне обавезе, послодавац је овлашћен да то дело објави и носилац је искључивих имовинских права на његово искоришћавање у оквиру своје регистроване делатности у року од пет година од завршетка дела, ако општим актом или уговором о раду није другачије одређено.⁹ Аутор има право на посебну накнаду зависно од ефеката искоришћавања дела. Међутим, ако је ауторско дело рачунарски програм, носилац искључивих имовинских права на делу је послодавац. Послодавац је дужан да приликом коришћења дела створеног у радном односу наведе име, псеудоним или знак аутора. Имовинска права аутора трају за живота аутора и 70 година после његове смрти, а морална права и по престанку трајања имовинских права аутора.¹⁰ Република Србија је у овој области ратификовала најважније конвенције.¹¹

---

⁴ Чл. 7 Закона о ауторским и сродним правима

⁵ Чл. 8 Закона о ауторским и сродним правима

⁶ Чл. 14-33 Закона о ауторским и сродним правима

⁷ Чл. 47 Закона о ауторским и сродним правима

⁸ Чл. 67 Закона о ауторским и сродним правима

⁹ Чл. 98 Закона о ауторским и сродним правима

¹⁰ Чл. 102 Закона о ауторским и сродним правима

¹¹ Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела ("Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 4/1986; од 14.3.1986); Светска (Универзална) конвенција о ауторском праву од 1952. Године ("Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 54/73; од 18. 10. 1973); Међународна конвенција о заштити уметника извођача, произвођача фонограма и установа за радио дифузију – Римска конвенција од 1961. године ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 13/2002; од 20. 12. 2002); Конвенција о заштити произвођача фонограма од неовлашћеног умножавања њихових фонограма од 1971. године ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 13/2002; од 20. 12. 2002); WIPO Уговор о ауторском праву од 1996. године ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр.

Начин искоришћавања појединих врста ауторских дела врши се на посебан начин, путем приказивања или извођења тих дела од стране уметника извођача или интерпретатора, снимањем на средства за механичку репродукцију звука (фонограм) и слике (видеограм) и емитовањем путем радио-дифузне мреже. У таквим ситуацијама често долази до спорних ситуација између корисника ауторских дела и аутора, које нису регулисане позитивним прописима, па је створена једна нова грана права која је добила име *сродна ауторска права*. У сродна права је уврштено и право базе података, које регулише положај произвођача базе података, услове коришћења, начин коришћења и правну заштиту. Поред тога у најновије време у сродна права уврштено је и право првог издавача слободног дела, у циљу пружања правне заштите издавачима који први издају или саопштавају дело које до тада није било издато или саопштено, а након истека имовинских права аутора.

Проналазак из било које области технике, који је нов, инвентиван и индустријски применљив је *патент* и уређује се патентним правом. Патентним правом се штити проналазак у облику производа или поступка. Не сматрају се проналасцима открића, научне теорије, математичке теорије, естетске креације и слично, јер имају опште друштвени значај, корист и вредност. Проналазак се сматра новим ако није садржан у стању технике, а има инвентивни ниво ако за стручњака из одговарајуће области не произилази, на очигледан начин, из стања технике. Он се индустријски може применити ако се предмет проналаска може произвести или употребити у било којој грани индустрије и пољопривреде. Проналазач има право да ужива економске користи од свог пријављеног проналаска, односно од проналаска заштићеног патентом. Права проналазача који је створио проналазак у радном односу и права организације у којој је проналазак настао утврђују се законом, општим актима и уговором између послодавца и запосленог, односно њихових представника. Заштита проналаска патентом је могућа једино ако су испуњени законом предвиђени услови. Овде се ради о субјективном праву носиоца патента (физичком или правном лицу). Титулар патента стиче одређена права за одређену територију и за одређено време. Закон о патентима не предвиђа патентну заштиту за три врсте проналасака и то због интереса јавног поретка или морала или правно - политичких разлога. Ти изузеци се односе на: 1. поступак клонирања људских бића; поступак за промену генетског идентитета ћелија људских бића; коришћење људског ембриона у индустријске или комерцијалне сврхе; поступак измене генетског идентитета животиња ако ти поступци изазивају патњу животиња, а без значајне су медицинске користи за човека или животињу; 2. проналазак хируршког или дијагностичког поступка или поступка лечења који се

13/2002; од 20. 12. 2002); WIPO Уговор о интерпретацијама и фонограмима од 1996 године ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 13/2002).

примењује непосредно на људском или животињском телу, осим производа или супстанци које се примењују у том поступку; 3. проналазак који се примењује на биљну сорту или животињску расу, као и на биолошки поступак за добијање биљке или животиње.¹²

Национални патент се одобрава у земљи где се подноси патентна пријава, у тој земљи ужива правну патентну заштиту и важи на територији те земље. Конвенција о европском патенту основала је Европски патентни биро са седиштем у Минхену, који одобрава европски патент као наднационални патент са важењем на територији већег броја земаља, односно на територији земаља које су ратификовале наведену конвенцију.¹³ Европски патент траје 20 година као наднационални патент и представља хармонизацију националних патентних права. Поред основне врсте патента, наш закон предвиђа и мали патент за проналазак који има нижи инвентивни ниво. Он има ограничен предмет заштите и обухвата она техничка решења која се односе на обликовање или конструкцију неког предмета, конструкцијског елемента или електричне шеме. Зато правна заштита малог патента траје 6 година и може се продужити још два пута по две године, тако да максимални рок заштите траје 10 година. Допунски патент је патент који је усавршена верзија већ заштићеног патента, чији носилац може бити једино исто физичко или правно лице титулара основног патента. Између проналаска заштићеног допунским патентом и проналаска заштићеног основним патентом мора да постоји функционална, технолошка или нека друга веза. Зависни патент је патент којим се заштићује проналазак који се не може самостално примењивати, без истовремене примене другог проналаска који је временски раније заштићен патентом. Ради се о два проналаска која су везана функционалним везама, а проналазачи су два различита лица. Поред наведеног могућа подела патента је и подела на патенте за производ и патент за поступак. Патент за производ подразумева овлашћење за искоришћавање проналаска за производњу, понуду, стављање у промет и употребу - овлашћење на искључиву производњу, док патент за поступак садржи овлашћење за поступак производње или овлашћење за радни поступак. Овлашћење стечено прибављањем и лиценцирањем патента омогућава титулару патента да користи у производњи заштићени проналазак, да ставља у промет производе добијене из заштићеног проналаска и да располаже патентом.¹⁴ Уколико титулар патента не користи патент у смислу употребе, исти се може одузети или применити принудна лиценца. Разлог томе је постојање друштвеног интереса да се проналазак користи тако да даје допринос за привредни развој, а истовремено и даље искоришћавање патента и давање доприноса настајању

---

¹² Чл. 9 Закона о патентима („Службени гласник РС”, бр. 99/11, 113/2017, 95/2018).

¹³ Конвенција о Европском патенту, („Сл. гласник РС-Међународни уговори” бр. 5/2010 и „Сл. гласник РС” бр. 99/2011).

¹⁴ Чл. 14 Закона о патентима

нових проналазака и општег техничког напретка друштва. Титулар патента има право да забрани другим лицима да користе његов патент, без његове сагласности за све време трајања патентне заштите.

Проналазаштво се може односити и на одређена знања и искуства која се могу применити у производњи и у привредном животу. Опште прихваћен термин за ова знања је *know - how*, односно *знати како*. Услед свог опште познатог значења, термин се више не преводи већ се јединствено користи у стручној литератури за означавање скупа специфичних знања и искустава. У савременој међународној трговини све је веће учешће преноса знања и искустава – трансфера технологије, и то из више разлога, као што су ниво улагања у истраживачке програме, стално присутне привредне утакмице ради подизања конкурентне способности и све већи значај тоталног квалитета менаџмента у остваривању пословних циљева и захтева тржишта и потребе ефикасности и ефективности.¹⁵ *Know-how* још увек не ужива правну заштиту путем међународних конвенција или националних закона као облик интелектуалне својине, али као право сродно патентном праву има третман пословне тајне у заштити пословног капитала - капитал знања. Његове важне одлике су тајност, садржај, квалитет знања као предност и његова преносивост, односно трансфер технологије. Међутим, створено и стечено знање се може третирати као *know-how* власништво пословног субјекта, само под условом да је своје запослене раднике уговором обавезао на чување пословне тајне и забрану њене злоупотребе.¹⁶ Пословни методи и поступци нису до сада имали патентну заштиту у међународном праву.¹⁷ Уговор о уступању знања и искуства је неименован уговор, који није регулисан законским одредбама.¹⁸

---

¹⁵ Човић, Д., *Појам интелектуалне својине, облици њене заштите и утицај на тотални квалитет менаџмента*, Европско законодавство, бр. 43-44/2013, стр. 208.

¹⁶ Исто.

¹⁷ У том смислу значајна је одлука Апелационог суда у САД којом је промењен став у спору *State Street Bank & Trust Co. v. Signature Financial Group* где је предмет спора био компјутеризовани пословни систем који је предвиђао да се средства из заједничких фондова пласирају у „*Investment portfolio*” у облику партнерства како би се оствариле различите административне и пореске погодности. Првостепени суд је одбио захтев тужиоца за заштиту компјутеризованог поступка за коришћење заједничких фондова у облику патента, јер је реч о ствари која се не сматра проналаском у смислу патентног права, зато што пословни методи као што су књиговодствени поступци и стратегије управљања и улагања нису могли да се заштите у форми патента због недостатка техничког карактера. Апелациони суд је у образложењу своје одлуке истакао користан и практичан аспект пословних метода и поступака као основ за патентну заштиту, *State Street Bank & Trust Co. v. Signature Financial Group*, No. 96 – 1327, 23. July 1998, <https://caselaw.findlaw.com/us-federal-circuit/1152542.html>

¹⁸ Уговором о уступању знања и искуства једна уговорна страна се обавезује да пренесе одређена знања и искуства у погледу технике и технологије, као и пословна и финансијска искуства и знања на другу уговорну страну, док се друга уговорна страна

Споразумом о трговинским аспектима права интелектуалне својине ТРИПС, обавезују се све земље чланице да обезбеде заштиту *топографије интегрисаних кола* у складу са Конвенцијом о заштити интелектуалне својине на интегрисаним колима. Србија је хармонизовала своје законодавство са међународним стандардима у овој области, доношењем Закона о заштити топографија интегрисаних кола.¹⁹ Топографија је тродимензионални распоред елемената од којих је најмање један активан и међувеза у интегрисаном колу или тродимензионалан распоред припремљен за производњу одређеног интегрисаног кола. Интегрисано коло је готов производ или међупроизвод у коме се остварује одређена електронска функција и у коме су елементи, од којих је најмање један активан, као и међувезе, интегрално формиране у или на комаду материјала. Такође, услов је да представља ново техничко решење проналазачког рада који има свој материјални облик, погодан за правну заштиту. Представља групу права која су сродна патентном праву. Неки проналазци немају инвентивни ниво потребан за његово дефинисање као патент али имају стваралачки рад који представља реализацију неке проналазачке идеје која јесте корисна за производњу. *Користан модел* подразумева да овај вид права сродних патентном праву треба да ужива одређену правну заштиту због основне карактеристике корисности за производњу.

Правна заштита биљних сорти је искључена из патентне заштите али је створен *sui generis* облик правне заштите, тзв. сортна заштита. Иако је генетско инжењерство доживело велики развој, још увек није међународним и националним прописима дефинисан овај облик правне заштите.

Право на заштиту дизајна је у домаћем праву регулисана Законом о правној заштити индустријског дизајна.²⁰ Дизајн је креативно стваралаштво у области производње, које карактерише новост и индивидуални карактер.

обавезује да плати накнаду за пренесено знање и искуство, као и да знања и искуства стечена на основу уговора чува као пословну тајну. Писмена форма је основни облик закључења уговора. Основ уговора чини економски интерес примаоца знања и искуства да користи туђа знања и искуства како би унапредио своју привредну делатност, односно проширио своје пословне активности. Пренос заштићених проналазака врши се уговором о лиценци, док се овим уговором најчешће преносе знања и искуства која нису патентирана. Уговор о преносу знања и искуства уграђен је у сложеније уговорне форме, као што су уговори о дугорочној пословној кооперацији, уговори о страним улагањима, уговори о инвестиционим радовима и друго. Више о томе Correa, C, *Legal Nature and Contractual Conditions in Know-how Transactions*, <https://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.rs/&httpsredir=1&article=1958&context=gjic>

¹⁹ Закон о заштити интегрисаних кола („Службени гласник РС”, бр. 104/09 од 16. децембра 2009).

²⁰ Закон о правној заштити индустријског дизајна („Службени гласник РС”, бр. 104/2009, 45/2015, 44/2018).

Аутор дизајна има морална и имовинска права. Морално право се састоји у праву аутора да његово име буде наведено у пријави, списима и исправама које се односе на дизајн који је он створио, а имовинско право се састоји у уживању економске користи од искоришћавања предмета који је пријављен као нови дизајн и због тога заштићен.

Жиг је право којим се штити знак који у промету служи за разликовање робе, односно услуге једног физичког или правног лица од исте или сличне робе, односно услуге другог физичког или правног лица.²¹ Жиг може бити индивидуални или колективни, а жигом се не сматра печат, штампил и пунц (службени знак обележавања драгоцених метала, мера и сл.).²² Жигом се штити знак који служи за разликовање робе, односно услуга у промету, који се може графички представити. Закон прописује који знакови се не могу заштити жигом.²³ Правна заштита знакова који се користе у промету робе, односно услуга, остварује се у управном поступку пред надлежним органом, односно организацијом која обавља послове интелектуалне својине. Надлежни орган води и регистар жигова.²⁴ Регистар је јавни и свако заинтересовано лице има право да разгледа и прибави одговарајуће потврде и уверења о чињеницама о којима се води службена евиденција. Носилац жига има искључиво право да знак заштићен жигом користи за обележавање робе, односно услуга на које се тај знак односи и да другим лицима забрани да исти

---

²¹ Чл. 1 Закона о жиговима ("Службени гласник РС", бр. 104/2009, 10/2013, 44/2018).

²² Чл. 2 Закона о жиговима

²³ Не може се заштитити знак који је противан моралу или закону, који по свом укупном изгледу није подобан за разликовање робе, односно услуге у промету; који искључиво представља облик одређен природом робе, односно услуга, њихову намену, време или намеру производње, квалитет, цену, количину, масу и географско порекло; који је уобичајен за означавање одређене врсте робе, односно услуга; који својим изгледом или садржајем може да створи забуну у промету у погледу поређења врсте, квалитета или других својстава робе, односно услуга; који својим изгледом или садржајем може да створи забуну у промету у погледу поређења врсте, квалитета или других својстава робе, односно услуга; који садржи званичне знакове или пунце за контролу или гаранцију квалитета или их подржава; који је истоветан заштићеном знаку другог лица за исту или сличну врсту робе, односно услуга; који је сличан заштићеном знаку другог лица за исту или сличну врсту робе, односно услуге ако та сличност може да створи забуну у промету и доведе у заблуду учеснике у промету; који је, без обзира на робу, односно услуге на које се односи, код учесника у промету у Србији, несумњиво познат знак високог реномеа којим своју робу, односно услуге обележава друго лице (чувен жиг); који својим изгледом или садржајем повређује ауторска права или права индустријске својине; који садржи државни или други јавни грб, заставу или амблем, назив или скраћеницу, назив неке земље или међународне организације, као и њихово подржавање, осим по одобрењу надлежног органа односно земље или организације, који представља или подржава национални или религиозни симбол. Чл. 5 Закона о жиговима.

²⁴ Чл. 8 Закона о жиговима

или сличан знак неовлашћено користе за обележавање исте или сличне робе, односно услуга. Ово право обухвата и употребу знака заштићеног жигом над средствима за паковање, каталозима, проспектима, огласима и другим облицима понуде, на упутствима и фактурама, у кореспонденцији и у другим облицима пословне документације, као и увезеној роби, односно услугама. Жиг траје десет година, рачунајући од датума подношења пријаве, с тим што се његово важење, може продужавати неограничен број пута. Носилац жига може уговором пренети жиг, а може и уступити право коришћења жига и то уговором о лиценци, који се саставља у писменој форми и садржи време трајања лиценце, обим лиценце и висину накнаде ако је накнада уговорена.²⁵ Препознавање жига је нови мотивациони фактор за потрошача и корисника, али и одбијајући фактор уколико жиг не задовољи очекивани стандард квалитета и однос цене и квалитета, због чега носилац жига тестира постигнути стандард квалитета и ради на његовом унапређењу, чиме жиг постаје ефикасна реклама за одређени производ и услугу.

Ознаке географског порекла су имена порекла и географске ознаке. Ознаке географског порекла употребљавају се за обележавање природних, пољопривредних и индустријских производа, производа домаће радиности и услуга. Име порекла је географски назив земље, региона или локалитета који служи да означи производ који оданде потиче, чији су квалитет и посебна својства искључиво или битно условљена географском средином, која обухвата природне и људске факторе и чија се производња, прерада и припрема у целини одвијају на одређеном подручју.²⁶ Географска ознака је ознака која идентификује одређену робу као робу пореклом са територије одређене земље, региона или локалитета са те територије, где се одређени квалитет, репутација или друге карактеристике робе суштински могу приписати њеном географском пореклу.²⁷ Ознаку географског порекла чини и назив који није административни географски назив одређене земље, региона или локалитета, који је дугом употребом у промету постао познат као традиционални назив производа који потиче са тог подручја, или је у питању историјски назив тог подручја. Закон прописује који се називи не могу заштити ознаком географског порекла.²⁸ Правна заштита ознака географског

---

²⁵ Чл. 51 и чл. 52 Закона о жиговима

²⁶ Чл. 3 Закона о ознакама географског порекла ("Службени гласник РС", бр. 18/2010, 44/2018).

²⁷ Чл. 4 Закона о ознакама географског порекла

²⁸ Не може да се заштити назив који је противан јавном поретку или моралу; који представља име заштићене биљне сорте или животињске врсте; чији изглед или садржај може да створи забуну код потрошача у погледу природе, порекла, квалитета, начина производње или других карактеристика производа; који представља тачан назив земље, региона или локалитета с ког производ потиче, али који код потрошача изазива лажну представу да производ потиче из друге земље, региона или локалитета; који је услед друготрајне употребе постао генеричан, односно уобичајен назив за означавање

порекла остварује се у управном поступку који води орган надлежан за послове интелектуалне својине. Надлежни орган води регистар пријава географских ознака, регистар имена порекла, регистар географских ознака и регистар других изведених права.²⁹ Регистровано име порекла, односно географску ознаку, могу да користе само лица којима је признат статус овлашћеник корисника тог имена порекла, односно те географске ознаке, и која су уписана у одговарајући регистар.

3. Интелектуална својина као капитал привредног субјекта

Стратегија интелектуалне својине представља стратегију иновације или стратегију науке и технологије - план истраживања и развоја за сваку националну економију. Стратегија интелектуалне својине на националном плану је и пакет мера за стимулисање проналазаштва и ефикасан креативан рад, развој и менаџмент интелектуалне својине. Развој талената који се укључују у систем иновација привлачи директне стране инвестиције и помаже изградњи отворене тржишне привреде. Иновације покрећу привреду, културни и социјални напредак и обогаћују свакодневни живот човека, чиме постају полуга одрживог развоја привредних субјеката и економског просперитета целог друштва. Привредни субјекти који унапређују или обнављају своје производе и услуге, освајају тржиште у чувају своју конкурентност. Заштићена права представљају покретач производње и продаје роба и услуга, чиме добијају нов економски израз, а у исто време заштићена интелектуална својина постаје капитал привредног субјекта исказан у билансима и вредности акција. Њом се може трговати путем лицензирања или других облика уступања, може бити предмет залог, даје гаранцију квалитета, гаранцију порекла, али и гаранцију еколошке ознаке и здравствене исправности, док слаба заштита интелектуалне својине обесхрабрује инвеститоре и стране улагаче. Због свега наведеног, интелектуална својина као комбинација иновација и људских ресурса постаје моћна економска полуга у савременој привреди која почива на знању и управљању квалитетом, а у складу са прихваћеним стандардима квалитета.³⁰

одређеног производа; који није заштићен, или је престао да буде заштићен у земљи порекла, или који је престао да се користи у тој земљи. Члан 8 Закона о ознакама географског порекла

²⁹ Чл. 11 Закона о ознакама географског порекла

³⁰ Човић, Д., Човић, А., *Управљање интелектуалном својином у условима формирања система менаџмента квалитетом*, Европско законодавство, бр. 47 - 48/2014, стр. 315.

4. Интелектуални капитал у функцији развоја корпорације

Међусобна зависност окружења и пословања фирми подразумева њихову заједничку друштвену одговорност, која се огледа у начину одвијања свих пословних процеса, због чега је важно да се пословне активности одвијају на друштвено одговоран начин, који обезбеђује једнакост интереса фирми укључених у пословање са интересом јавности. Корпорација мора водити рачуна о друштвеном благостању и етичким принципима, а не само о властитом профиту, у чему се препознаје њен однос према спољним захтевима, као и улога у систему заједничке друштвене одговорности, која постаје обележје зрелости глобалне цивилизације и предуслов за наклоност јавности и купаца. Када купци, добављачи и остали учесници изгубе поверење у фирму, она бива кажњена губитком пословних ефеката, што се одражава на профит организације и њено будуће пословање. Етички фактори су посебно значајни код поштовања права интелектуалне својине. Последњих година се увиђа значај менаџмента тоталним квалитетом као концепта унапређења квалитета у глобалном смислу, који се заснива на три основна принципа: континуираном унапређењу свих процеса, укључивању запослених у њих и превентивном деловању за достизање и одржавање потребног нивоа квалитета. Он доприноси да се примат даје измештању глобалне производње према најоптималнијим условима, прилагођавању и изменама производње према захтевима купаца и повећању продуктивности и квалитета и њиховој међузависности, чиме постаје нов пословни стил и модел рада организације која унапређује свој квалитет.³¹

Постоји неколико модела тоталног квалитета менаџмента: *Malkolm Beldridž MB модел изврсности* - амерички модел у подизању конкурентности путем унапређења перформанси, комуникације и добијања информација о најбољој пракси деловања. Нагласак је на менаџмент процесима који полазе од анализа и информација који су инпути за дефинисање стратегије чије су главне вредности квалитет по жељи купца, учешће запослених у развоју, постизање потребног квалитета, организација која прихвата своју друштвену одговорност и фокусираност на резултат. Овај модел подразумева да је организација усвојила и прихватила основне предности интелектуалног капитал-знања, као главне претпоставке за реализацију својих планова, и да је интелектуална својина ослонац за ефикасно функционисање система. Други модел је *EFQM модел за пословну изврсност*. Европска фондација за менаџмент квалитета развила је европски модел TQM за пословну изврсност у коме лидерство преузима стратешки утицај. Остваривање планираних пословних резултата обезбеђује се реализацијом стратегије раста уз управљање запосленима, ресурсима и процесима. Интелектуална својина

---

³¹ Више о томе Човић, Д., Човић, А., *нав. чланак*, стр. 310-329.

доводи до иновација којима се задовољавају препознате жеље купаца, а запослени се укључују у реализацију стратегије подстицајем на креативан интелектуални напор. Интелектуална својина је инкорпорирана у све процесе EFQM модела. *Јапански модел за пословну извршност* дефинише дугорочне стратегије у којима лидерство има снажан утицај и повезује људске ресурсе и информације. Ради се на уравнотежености односа између купаца, запослених, испоручилаца и акционара, што се постиже стављањем свих у функцију технологије, односно у функцију права индустријске својине. Уочљив је одговоран однос према правима интелектуалне својине у свим појавним облицима. Јапанске фирме су конкурентност почеле да граде увођењем нових технологија и иновативном производњом, а промена и способност управљања брзо је дала резултат видљив у обнављању и ширењу броја производа, услуга и њихових тржишта. Успешно коришћење нових идеја, сопствених и туђих, додатно дорађених, па и преузетих од других, уз поштовање неповредивости туђег заштићеног интелектуалног права, учинило је да њихова привреда у условима велике међународне конкуренције доживи експанзију коју ни највећи ентузијаста нису могли да предвиде. Истраживање тржишта са прилагођавањем производа различитим тржиштима и њиховим специфичностима, значај рекламне кампање и добра правна регулатива за дефинисање права на патент, лиценцу, робне марке и жигове, регистровани дизајн и технолошке услуге, постали су главне одреднице система пословања јапанских фирми. *Know-how* је имао посебно место у јапанској технологији производње и услуга, па су јапанске фирме врло ретко одлучивале да врше промет свог капитал-знања. Полазна тачка су свакако била велика средства и ресурси који су се улагали у истраживање и развој, као и благовремено уочавање значаја стављања интелектуалног капитала у функцију развоја корпорација.³²

Ревидирани међународни стандард квалитета производа и услуга *ISO 9001:2015* објављен је 23. септембра 2015. године и његов се опсег није променио, иако су структура и основни термини модификовани како би се омогућило да се лакше интегрише са другим међународним стандардима система управљања. Он гарантује потрошачима добијање поузданих, жељених и квалитетних роба и услуга. Верзија за 2015. годину се фокусира на перформансе, што је постигнуто комбиновањем процесног приступа са размишљањем заснованим на ризику.³³ Нека истраживања показују да 56% организација сматра да одржавају исти ниво и задовољство купаца и након *ISO* сертификације, 24% њих сматра да је задовољство клијената побољшано, а 20% се није сложило са позитивним ефектима *ISO* сертификације. У погледу континуираних побољшања, 28% испитаника има формални приказ

---

³² Исто.

³³ *ISO 9000 family – Quality management*, International Organization for Standardization, <https://www.iso.org/iso-9001-quality-management.html>

континуираних побољшања након сертификације, док је њих 44% осетило побољшања, иако нису били сигурни да ли су она била последица сертификације.³⁴

5. Уговор о лиценци

Власник права индустријске својине може да пренесе сва своја имовинска права уговором о преносу права, или да пренесе једно имовинско овлашћење уговором о лиценци. То је случај са правом привредног искоришћавања. Преносива права индустријске својине такође се могу прибављати и уступати закључивањем међународних привредних уговора. У овој области се примењује Закон о спољнотрговинском пословању.³⁵ Права индустријске својине се могу и наследити и тада на наследнике прелазе имовинскоправна овлашћења и морална која нису чврсто везана за личност.

Ауторско право се може преносити као субјективно ауторско право правним пословима, за живота или после смрти аутора. За живота аутора пренос ауторског права се врши разним формама уговора у зависности од врсте ауторског дела, па је заједнички назив за ове уговоре – ауторски уговори. Овде се ради о преносу имовинских ауторских права, јер се врши пренос права на искоришћавање ауторског дела (чл. 67-72 Закона о ауторским и сродним правима). Поред патента и жига, предмет преноса права индустријске својине путем цесије могу бити и дизајн и право на топографију интегрисаних кола. Уговором о преносу права носилац права преноси одређено право индустријске својине, а стицалац права за то плаћа одређену накнаду. Предмет уговора могу бити заштићена и незаштићена права индустријске својине, као и пријава права индустријске својине, осим пријава права на топографију (чл. 52 Закона о жиговима, чл. 44,45 Закона о патентима, чл. 50 Закона о правној заштити индустријског дизајна, чл. 15. Закон о заштити топографија полупроводничких производа). Такође, предмет не могу бити непреносива права индустријске својине, као што је географска ознака порекла.

Код преноса права у целости, стицалац стиче сва имовинска права, док преносилац задржава само морална права и то само у случају када је преносилац и проналазач, односно аутор. Када је у питању преношење делимичног права, преносилац преноси уступањем право за одређену

---

³⁴ Anand Kumar, D., Balakrishnan, V., *A Study on ISO 9001 Quality Management System Certifications – Reasons behind the Failure of ISO Certified Organizations*, Global Journal of Management and Business Research, Volume 11, Issue 9, Global Journals Inc. (USA), наведено према Човић, А., Човић, А., Човић, Д., *Улога интелектуалне својине и креирање стандарда система квалитета*, Европско законодавство, бр. 67/2019, стр. 258-277.

³⁵ Закон о спољнотрговинском пословању, "Сл. гласник РС", бр. 36/2009, 88/2011, 89/2015.

територију или за одређени период времена. Уговором о преносу права се преноси цело право и све његове имовинскоправне компоненте, што представља битну разлику у односу на пренос права уговором о лиценци, када се само преноси право на привредно искоришћавање предмета.

Уговор о лиценци је двострано обавезан теретан уговор, којим се давалац лиценце обавезује да стицаоцу лиценце, у целини или делимично, уступи право искоришћавања проналаска, техничког знања и искуства, жига, узорка или модела, а стицалац лиценце се обавезује да ће платити лиценцну накнаду за коришћење и да ће коришћење вршити у складу са уговором. Ако уговором није одређено о каквој лиценци је реч, сматра се да је стицаоцу дата неискључива лиценца, а у случају искључиве лиценце давалац лиценце задржава остале могућности искоришћавања предмета лиценце, док стицалац стиче искључиво право искоришћавања предмета лиценце. Давалац лиценце има обавезу да стицаоцу лиценце преда предмет лиценце, сву потребну техничку документацију, као и сва упутства и обавештења неопходна за успешно искоришћавање предмета лиценце, уз гаранцију техничке изводљивости и употребљивости предмета лиценце. Такође, давалац јемчи да право искоришћавања припада њему, да на њему нема терета и да није ограничено у корист неког трећег, а ако је предмет лиценце искључива лиценца, и да право искоришћавања није уступио другоме, потпуно или делимично. Стицалац лиценце је дужан да робу обележи ознаком о производњи по лиценци и да даваоцу лиценце исплати уговорену накнаду, у време и на начин како је одређено уговором (чл. 686 – 701 ЗОО). Стицалац искључиве лиценце може другоме да уступи право искоришћавања предмета лиценце, али се може предвидети и да не може другоме дати подлиценцу без дозволе даваоца лиценце, који дозволу може ускратити само из озбиљних разлога. Давање подлиценце без сагласности даваоца лиценце, у овом случају, представља разлог за отказ уговора о лиценци (чл. 704 - 706 ЗОО). Уговором о подлиценци се не ствара правни однос између стицаоца подлиценце и даваоца лиценце, али давалац лиценце може, ради наплате својих потраживања од стицаоца лиценце, да захтева непосредно од стицаоца подлиценце исплату износа које он дугује даваоцу подлиценце (чл. 707 ЗОО). Уговор о лиценци закључен на одређено време престаје протеком времена за које је закључен, али ако стицалац лиценце продужи да искоришћава предмет лиценце, а давалац се томе не противи, сматра се да је закључен нов уговор о лиценци неодређеног трајања и под истим условима као претходни, с тим што обезбеђења трећих лица престају са протеком времена за које је била закључена прва лиценца. (чл. 708 – 709 ЗОО). Ако трајање уговора о лиценци није одређено, уговор престаје отказом који свака страна може дати уз поштовање отказног рока, а уколико отказни рок није уговором одређен, он износи шест месеци, с тим што давалац лиценце не може да откаже уговор у току прве године његовог важења (чл. 710 ЗОО). У случају смрти даваоца лиценце, лиценца се наставља са његовим наследницима, а у случају смрти

стицаоца лиценце, са његовим наследницима који продужавају његову делатност. Давалац лиценце може раскинути уговор у случају стечаја или редовне ликвидације стицаоца лиценце (чл. 711 ЗОО).

6. *SWOT* анализа

Када се процењују шансе за успех производа који се пласира на тржишту, може се користити *SWOT* анализа за истраживање тржишта (*Strengths* – снага; *Weakness* – слабост; *Opportunities* – прилика; *Threats* – опасност). То је стратегијска метода помоћу које се сагледавањем снага и слабости предузећа са предностима и опасностима окружења, откривају шансе и ризици, односно опасности за предузеће, што утиче на планирање мера и акција. Портфолио матрица обезбеђује сагледавање позиција производа на тржишту у односу на водећег конкурента. Критичари овакве анализе истичу њену недовољну ефикасност и сматрају да није валидна техника у данашњем свету који се заснива на промени и конкуренцији, будући да динамичке и структурне промене на нивоу система и подсистема утичу и на валидност уноса у саму матрицу. Такође, исти фактор може бити и снага и слабост у исто време.³⁶

Током година *SWOT* је био широко коришћена техника у анализи интерних и екстерних окружења, а укључује утврђивање циља и идентификацију унутрашњих и спољашњих фактора који су повољни и неповољни за његово постизање. Процес стратешког управљања почиње интерном анализом организације, која се користи за идентификацију унутрашњег извора и могућности за конкурентску предност. Екстерна анализа се користи за идентификацију прилика и изазова на тржишту, при чему се анализира опште окружење, конкурентска индустријска средина и ривали. Док интерна анализа показује ресурсе које треба побољшати и одржати, екстерна анализа помаже организацији да усклади своје стратегије у складу са пословним окружењем. Ова анализа открива тренутни положај организације и омогућава развој њених будућих акционих планова. Истраживања на ту тему показују да се ефикасност овог метода може побољшати коришћењем квалитативних и квантитативних техника заједно.³⁷

7. Закључна разматрања

Глобализација научног и технолошког развоја довела је до новог приступа менаџменту, који је од битног значаја за успех конкретног производа на

---

³⁶ Gürel, E., Tat, M., *Swot Analysis: Theoretical Review*, The Journal of International Social Research, Volume: 10 Issue: 51, 2017, стр. 1004, наведено према Човић, А, Човић, А Човић, Д, нав. чланак, стр. 273.

³⁷ Исто, стр. 1005.

тржишту.³⁸ То подразумева прилагођавање организације променама и постизање конкурентности на тржишту, уз синтезу техничког, тржишног, економског, организационог и етичког аспекта пословања у условима тоталног управљања квалитетом. Произвођачи континуирано усавршавају пословне процесе у циљу одржања конкурентске предности, на бази нових иновација и дизајна новог производа. Када је интелектуална својина као интелектуални капитал заштићена, омогућена је слободна и праведна размена производа, који се валоризују надокнадом и признањем за интелектуалну креативност и примену у пракси. На тај начин, трговина интелектуалним капиталом, односно правима интелектуалне својине, доприноси свим учесницима и подстиче нова научна открића. Интелектуална својина у интерактивном односу са тоталним квалитетом менаџмента, обезбеђује реструктурирање организације и њено благовремено прилагођавање променама. Процес превођења проналаска у економију, његова употребна и економска вредност, крајња је сврха заштите права интелектуалне својине и остварује се уз активно учешће менаџмента.

Укупан број пријављених патената у једној земљи показатељ је успешног улагања у истраживачко-развојни рад. У земљама Југоисточне Европе страна физичка и правна лица учествују са 99% у укупно пријављеним патентима, што указује да постоји заинтересованост за улагања у ове земље, али је и све већи потенцијал домаћих иноватора. Значај заштите индустријске, интелектуалне и комерцијалне својине наглашен је и у Споразуму о стабилизацији и придруживању, због чега је у Републици Србији промењена законска регулатива и створен повољан пословни амбијент у коме је промењен однос према ауторству и проналазаштву. Према подацима око пет милиона, односно 9 - 10% проналазача, има место становања другачије од њихове националности. Проналазачи имигранти најчешће живе у високо развијеним државама (у САД и Европи око 90%). Више од 40% исељеника проналазача је из земаља са средњим дохотком, а емиграција је високо сконцентрисана у две светске регије, Азији и Европи са 83%.³⁹

Данас је вредност улагања у истраживачки развој већа од вредности улагања у производњу, због чега приликом одређивања цене производа, долази до изражаја вредност права интелектуалне својине, као део интелектуалног капитала или капитал-знање организације.⁴⁰

---

³⁸ Глобализација је у савременом друштву наметнула потребу напуштања принципа територијалности. Како се и принцип узајамности показао као мањкав, државе су прибегле закључивању међународних уговора, споразума и конвенција којима се прецизно утврђују права и обавезе земаља потписница, па се на тај начин превазилазила и смањивала разлика између правних система земаља. Принцип територијалности је постао препрека развоју међународне трговине и технолошког напретка и укључивању земаља у међународну поделу рада. Такође, комуникациона револуција, интернет и други комуникациони облици повезивања, намећу потребу даљег убрзања процеса хармонизације националних правних система.

³⁹ Човић, Д., Човић, А., *нав. чланак*, стр. 323.

⁴⁰ Човић, А., Човић, А., Човић, Д., *нав. чланак*, стр. 265.

*Ana Čović, Ph.D., Senior Research Associate
Institute of Comparative Law in Belgrade
Oliver Nikolić, Ph.D., Research Associate
Institute of Comparative Law in Belgrade
Andrijana Čović Ilić, Ph.D., student
Metropolitan University in Belgrade*

INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION AS PRECONDITION FOR THE IMPROVEMENT OF THE QUALITY OF SERVICES ON THE MARKET

Summary

Full and high quality protection of intellectual property is an essential prerequisite for improving the quality of services on the market, thus providing legal security for all stakeholders. Through just and free exchange of intellectual capital and intellectual property rights, scientific discoveries and innovations are promoted, which influence the competitiveness of the participants on the market and increase profit and productivity, while at the same time reducing costs. At the same time, end-users of products and services gain the ability to enjoy improved quality of the same. In the area of protection of intellectual property, a number of conventions and international agreements, as well as laws at the national level, have been adopted, which points to the importance of legal standardization of this area and the spreading of awareness of the positive effects of protection, as well as damage arising from the absence of appropriate regulation and its application in practice. Quality national legislation affects the faster flow of these rights, technology transfer and economic growth, making products and services more competitive on the domestic and international markets. Today, we can notice the creation of financial capital on the basis of the capital of knowledge and wider intellectual capital, which makes intellectual capital appear to be dominant in relation to the financial. If an organization based its intellectual capital strategy, it is becoming a predetermined of continuous learning that follows constant innovation, customer care, and employee training. In the long run, these are all necessary prerequisites for its future improvement.

Key words: *intellectual property, intellectual capital, intellectual property rights, service quality, law and services.*

Литература

- Anand Kumar, D., Balakrishnan, V, *A Study on ISO 9001 Quality Management System Certifications – Reasons behind the Failure of ISO Certified Organizations*, Global Journal of Management and Business Research, Volume 11, Issue 9, Global Journals Inc (USA).
- Gürel, E., Tat, M., *Swot Analysis: Theoretical Review*, The Journal of International Social Research, Volume: 10 Issue: 51, 2017.
- Correa, C, *Legal Nature and Contractual Conditions in Know-how Transactions*, <https://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.rs/&httpsredir=1&article=1958&context=gjic> Човић, Д., *Појам интелектуалне својине, облици њене заштите и утицај на тотални квалитет менаџмента*, Европско законодавство, бр. 43-44/2013.
- Човић, Д., Човић, А., *Управљање интелектуалном својином у условима формирања система менаџмента квалитетом*, Европско законодавство, бр. 47-48/2014.
- Човић, А., Човић, А., Човић, Д., *Улога интелектуалне својине и креирање стандарда система квалитета*, Европско законодавство, бр. 67/2019.

Правни извори

- Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела ("Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 4/1986; од 14.3.1986).
- Закон о ауторским и сродним правима, ("Сл. Гласник РС" бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012).
- Закон о жиговима ("Службени гласник РС", бр. 104/2009, 10/2013, 44/2018).
- Закон о заштити интегрисаних кола („Службени гласник РС”, бр. 104/09 од 16. децембра 2009).
- Закон о ознакама географског порекла ("Службени гласник РС", бр. 18/2010, 44/2018).
- Закон о правној заштити индустријског дизајна ("Службени гласник РС", бр. 104/2009, 45/2015, 44/2018).
- Закон о патентима („Службени гласник РС”, бр. 99/11, 113/2017, 95/2018).
- Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаца ("Службени гласник РС" бр. 101/2013).
- Закон о спољнотрговинском пословању, "Сл. Гласник РС", бр. 36/2009, 88/2011, 89/2015).
- Закон о уређењу судова ("Службени гласник РС" бр. 116/08, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018 – одлука УС, 87/2018, 88/2018 – одлука УС)
- ISO 9000 family – Quality management*, International Organization for Standardization, <https://www.iso.org/iso-9001-quality-management.html>
- Конвенција о Европском патенту, ("Сл. гласник РС-Међународни уговори" бр. 5/2010 и "Сл.гласник РС" бр. 99/2011).
- Конвенција о заштити произвођача фонограма од неовлашћеног умножавања њихових фонограма од 1971. године ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 13/2002; од 20.12.2002).
- Међународна конвенција о заштити уметника извођача, произвођача фонограма и установа за радио дифузију – Римска конвенција од 1961. године ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 13/2002; од 20.12.2002.)
- Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине, доступно на http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf/trips.pdf

Ана Човић, Оливер Николић, Андријана Човић Илић, Заштита
интелектуалне својине као предуслов за ... (стр. 567-586)

- Светска (Универзална) конвенција о ауторском праву од 1952. године ("Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 54/73 од 18.10.1973).
- State Street Bank & Trust Co. v. Signature Financial Group, No. 96 – 1327, 23. July 1998, <https://caselaw.findlaw.com/us-federal-circuit/1152542.html>
- WIPO Уговор о ауторском праву од 1996. године ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 13/2002; од 20.12.2002)
- WIPO Уговор о интерпретацијама и фонограмима од 1996 године ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 13/2002)